

Ochrana biodiverzity v zemědělské krajině ve Švýcarsku

V září 2010 se pracovníci Bioinstitutu vypravili na návštěvu švýcarské pobočky partnerské organizace FiBL Frick (Výzkumný ústav pro ekologické zemědělství) a na prohlídku několika švýcarských farem. První zastavení bylo na biodynamické farmě Gut Rheinau, dále na třech farmách s praktickou ukázkou uskutečněných opatření pro zvyšování biodiverzity a praktickou ukázkou průběhu poradenské návštěvy na farmě. Závěrem se Bioinstitut seznámil s hospodařením v oblasti Seeland a navštívil revitalizovaný mokřadní biotop obnovený na orné půdě. Z této návštěvy vám přinášíme následující postřehy a zajímavosti.

Ekologické kompenzační plochy

Ochrana biodiverzity v zemědělské krajině má ve Švýcarsku dlouhou tradici. Již v 80. letech minulého století byl švýcarský zákon o ochraně přírody a vlasti doplněn o článek, který ukládá, že hodnotné přírodní plochy, které jsou zničeny např. záborcem půdy pro stavební účely musí být nahrazeny založením nového biotopu. Později v 90. letech se stala ochrana biodiverzity součástí zemědělské politiky a od roku 1998 najdeme v zemědělském zákoně povinnost pro podniky, které chtějí dostávat dotace, vytvořit či udržovat na svých obhospodařovaných pozemcích, tzv. ekologické kompenzační plochy (EKP). Tyto plochy jsou útočištěm pro volně žijící živočichy vhodným stanovištěm pro planě rostoucí rostliny a zároveň přispívají k ochraně půdy i vodních zdrojů.

Zemědělský podnik, který dostává přímou podporu (což jsou téměř všechny podniky ve Švýcarsku), musí prokázat vyváženou bilanci živin a osevni postup a mimo jiné 7 % ekologických kompenzačních ploch, respektive 3%, pokud jde o podnik se speciálními kulturami, jako je ovocný sad či vinice. Do těchto ploch si zemědělec započítává nejen stanoviště odpovídající našim krajinným prvkům (skupiny dřevin, meze, solitéry či stromořadí), ale i extenzivní produkční plochy jakou jsou extenzivní louky, vysokokmenné sady, okraje polí či úhory.

Systém EKP je v Evropě jedinečným a v praxi dobře fungujícím. Na jedné straně pro všechny zemědělce platí přísná podmínka minimální plochy, kterou musí věnovat ochraně biodiverzity, na druhé straně však stát podporuje jejich zakládání i údržbu dotacemi, takže se toto „povinné“ zapojení do celostátní podpory biodiverzity švýcarským zemědělcům ve výsledku vyplácí. Malá rodinná farma tak může navíc získat

Kvetoucí úhory mají mimo své ekologické funkce i významnou funkci estetickou. Ve Švýcarsku má již zkušenost, že není dobré je umísťovat příliš blízko polních cest. Lidé po nich často chodí venčit psy, kteří mohou být rizikem pro zvěř a ptáky využívající úkryt v úhoru.

Značka TERRASUISSE obchodního řetězce Migros označuje švýcarské výrobky, které byly vyprodukovány zemědělskými podniky, které plní nadstandardní požadavky v ochraně biodiverzity na svých pozemcích, a mají tím garantovanou vyšší výkupní cenu.

například až 40 tisíc švýcarských franků, což je významný příspěvek do rozpočtu farmy.

Biodiverzita součástí marketingu švýcarských produktů

Přestože je ochrana biodiverzity v zemědělské krajině ve Švýcarsku prioritou, podle posledních výzkumů se množství ohrožených druhů nesnižuje. Situace je nejvážnější zejména u obojživelníků, kde 5 % druhů již zcela vyhynulo a dalších 65 % je vážně ohroženo. Alarmující čísla ohrožených druhů byla zaznamenána i u plazů (76 %), či u hnízdících ptáků (36%), hmyzu (34 %) a savců (32 %). Švýcarští odborníci se tedy zaměřují na propojení a kvalitu biotopů a snaží se zemědělce motivovat k jejich další ochraně.

Novou cestou je také motivace přes výkupní ceny supermarketů, kdy některé řetězce jako například Migros nebo Coop používají biodiverzitu jako marketingový nástroj pro švýcarské produkty. Zemědělské podniky, které splní nadstandardní požadavky v ochraně biodiverzity na svých pozemcích, tak mají garantovanou vyšší cenu a švýcarský zákazník zase preferuje produkty, které jsou šetrné k přírodě a biodiverzitě. Na tomto místě musíme poznamenat, že nás překvapila vysoká informovanost všech aktérů. Jednak osvědomenost spotřebitelů a obchodníků, ale v neposlední řadě také znalosti zemědělců. Ti dokážou o svých ekologických kompenzačních plochách mluvit se zájmem, vědí proč a jak fungují a sami s jejich zakládáním experimentují.

Propojení biotopů v krajině

Navštívili jsme oblast Seeland na západě Švýcarska nedaleko Bernu, která je přezdívaná „zeleninovou zahradou Švýcarska“, ale je známá také produkcí vína.

V této oblasti působí nadace Biotopverbund Grosses Moss, která hraje významnou roli v obnově přírodě blízkých biotopů v této poměrně intenzivně obhospodařované krajině. Zabývá se zejména revitalizací mokřadů, obnovou původních ramen řek a dalších vodních biotopů. Nadace vykupuje od vlastníků půdu pro realizaci větších projektů, vyjednává se zemědělci a propojuje biotopy do fungujících sítí.

Ochrana biodiverzity v zemědělské krajině ve Švýcarsku

➤ Tento region je významnou ptáčí oblastí, a tak tyto aktivity mají širokou podporu ornitologů a to profesionálních, ale i amatérských, kteří jsou ve Švýcarsku sdružení v organizaci Vogelvarte. Pro Švýcarsko je pozorování ptáků v přírodním prostředí oblíbené hobby, a tak je tato oblast o víkendech plná zájemců s dalekohledy a fotoaparáty. Díky široké podpoře okolních obcí, veřejnosti, a také místních politiků se podařilo v této oblasti revitalizovat biotopy za více než 5 milionů švýcarských franků a projekt obdržel ocenění v roce 2002 od Světového fondu na ochranu přírody (WWF).

Do práce v terénu jsou zapojovány místní školy, ale i velké firmy, které v rámci tzv. team-buildingových aktivit chodí o nové biotopy pečovat. V této oblasti jsme navštívili také farmu rodiny Knufer u jezera Murat, která je zajímavá tím, že manželka hospodáře sama iniciovala v regionu projekt propojení biotopů. Chodila nejdříve na školení k ochraně přírody, diskutovala s odborníky, a pak přesvědčila zemědělce v okolí, aby svými ekologickými kompenzačními plochami vytvořili společnou síť biotopů. Spolu se zemědělci navrhla pak jejich nevhodnější umístění. S vypracovaným projektem pak požádali pověřený úřad o finanční podporu, kdy budou po šest let dostávat na tyto plochy dotace.

Paní Knufer k projektu propojení dodává: „Byla jsem mile překvapena, že náš návrh na úřadu přijali téměř beze změn. Je

kým opatřením jsou například různé typy úhorů, které jsou sice z hlediska ochrany biodiverzity velmi hodnotné, zvláště na orné půdě, ale zejména ekologičtí zemědělci je vnímají jako problematické s ohledem na riziko šíření vytrvalých plevelů (například šťovíku či pcháče).

Martin Johner z nadace Biotopverbund Grosses Moos je hlavním koordinátorem projektu revitalizace biotopů v oblasti Seeland na západě Švýcarska. Na leteckém snímku ukazuje, jak se zde snaží obnovit propojení biotopů.

Na farmě La chat noir rodiny Knuferových, která se specializuje na produkci biovína. Paní Knuferová představuje svůj plán sítě biotopů, které sama vytvořila se zemědělci v okolí.

s nimi velice dobrá spolupráce, vždy najdeme kompromis tak, aby to vyhovovalo našemu hospodaření a zároveň to bylo účinné pro ochranu přírody.“

Po šesti letech se vyhodnocuje účinnost navržené sítě, a pokud jsou cíle splněny, může se otevřít další šestiletý projekt. Poradenství je základem pro motivaci k ochraně biodiverzity

Jak zdůrazňuje odborná poradkyně výzkumného ústavu FiBL **Veronique Chevillat:** „Mezilidské vztahy se zemědělci jsou velmi důležité. A právě návštěva poradce může být spouštěčím mechanismem pro rozhodnutí, zda se zemědělec projektu propojení biotopů zúčastní. Není důležité, aby zemědělec souhlasil se vším, co mu poradce navrhne. Jde o rozhovor a já je rozhodně nenutím, aby šli do opatření, které jsou v rozporu s jejich produkčními zájmy.“ Problematic-

Pestré úhory jsou významné jak pro hmyz, ptáky, tak pro doprovodnou polní flóru. Živočiškové zde nacházejí možnost úkrytu, potravy a přezimování. Vývoj úhory, který je zpravidla zakládán na šest let, jde však poměrně těžko regulovat. A tak se stane, že po dvou či třech letech se kvetoucí pás promění v nevzhledný pás ruderálních rostlin s převahou pcháče nebo kopřivy. Tehdy většinou zemědělec zavolá poradci a spolu se rozhodnou, jak s takovým úhorem dále naložit. Veronique Chevillat k tomu dodává: „To je právě to, co mě na mé práci baví, nikdy nevíme dopředu, jak se dané opatření na stanovišti projeví. A mě to nutí přemýšlet, jak najít vhodnější řešení. Sbíráám stále nové zkušenosti, které pak mohu využít na dalších hospodářstvích.“

Výzkumný ústav FiBL společně s Vogelvarte a dalšími partnery nyní pracují na speciálním projektu do roku 2015 zaměřeném na podporu cíleného poradenství pro podporu biodiverzity. Snaží se prokázat, že na podnicích, kde poradenství probíhá, bude zaznamenán pozitivní efekt na stav biodiverzity dané oblasti.

Karolína Dyrťová,
Bioinstitut, o. p. s.